

УДК 94 (477) (092) «12» : 008 (477) «654»

**МИСТЕЦТВО ПАМ'ЯТІ:
ОБРАЗ КОРОЛЯ ДАНИЛА РОМАНОВИЧА У ВІЗУАЛЬНІЙ КУЛЬТУРІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ****Назарій Христан**

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Україна, 58000, м. Чернівці, вул. Кафедральна, 2
e-mail: byzantinische@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3601-2153>

Автор порушує проблему формування національного історичного нарративу на прикладі використання історичного образу короля Данила Романовича. Акцентовано увагу на особливостях конструювання нової історичної пам'яті у сучасній Україні, як частини більш широкого процесу створення нової національної ідентичності. Постає Данила Романовича виступає предметом ретроспективного аналізу. Вивчається боротьба за очищення української історії від міфологічних і клішованих, штучно винайдених радянських героїв минулого. Де король Русі, зображений як неісторичний «Данило Галицький». У дослідженні автор з'ясовує як на прикладі візуалізації культурної пам'яті (монументи, марки, ордени, картини) було проведено стилізацію образу правителя й інтегровано образ першого короля Русі до сучасного українського суспільства.

Ключові слова: король Данило Романович, культурна пам'ять, історична політика, міф, конструювання

Зростання дослідницької уваги до постаті князя та короля Данила Романовича, його новий «королівський» образ і використання правителя в якості однієї з ключових фігур української історії, вказують на широку трансформацію культури пам'яті у сучасній Україні. Відхід від інституцій комуністичного режиму та поступовий занепад офіційної радянської доктрини історії, відкинув ідею багатонаціональності «радянського народу». Пошуки нових концептів колективної ідентичності у незалежній Україні межують із формуванням нових історичних нарративів, які є творцями ідентичності. Такі зміни торкнулись і пам'яті про Данила Романовича, який у дореволюційний час був привласнений винятково до Галицької землі, а в радянську епоху перетворився на локального західноукраїнського героя-патріота.

Найбільш потужною формою репрезентації пам'яті про Данила Романовича у сучасному українському суспільстві стало широке використання його образу у візуальній культурі. Вона найбільш повною мірою може продемонструвати нам як саме було інтегровано й у подальшому репрезентовано пам'ять про короля Русі у незалежній Україні. Перед нами постає питання – який же образ володаря є прийнятним у сучасному суспільстві? Суспільстві де, здавалося б, мають місце демократичні принципи, які поєднуються із бажанням істориків очистити нашу пам'ять від неісторичних образів минулого. Чи вдалося нам позбутися усіх

зображених кліше та історичних міфів у біографії першого короля Русі? Чи спромоглися ми інтегрувати пам'ять про князя та короля відповідно до потреб сьогодення без «славнозвісного» спадку минулих століть?

Вивчення особливостей історії пам'яті про короля Данила Романовича в українській академічній історії досі не стало предметом систематичного аналізу. У нас немає жодної роботи комплексного, синтетичного характеру. Немає й окремих вузьких спеціальних робіт присвячених даній проблематиці. Досі, ні в українських, ні закордонних студіях не простежувалось спроб розглянути зміну образу Данила в якості одного з аспектів формування та розвитку української культурної пам'яті й індикатора змін концептів колективної ідентичності в українській історії.

Тим не менш, ми все ж можемо опертися на спеціальні дослідження окремих аспектів історії пам'яті Данила Романовича. Серед основних і найбільш важливих робіт для нас виділяємо тексти Я. Дашкевича [8], О. Головка [6], Л. Войтовича [4], В. Нагірного [35], М. Волощука [5] та, напевно, найбільш ґрунтовну працю політичної біографії короля Русі авторства Д. Домбровського [33; 34].

Перетворення Данила Романовича на символ пам'яті минулого як національного, так й історичного, за допомогою монументальних споруд, стало можливим лише після набуття Україною статусу незалежної держави. У такому контексті розуміємо, що перед нами постає

ють місця пам'яті в їх класичному вигляді. Механізм їх функціонування за П'єром Нора полягає у збереженні та відтворенні пам'яті групи людей про самих себе, свою історію, свою національну приналежність. Виходячи з таких теоретичних засад, для нас важливо зрозуміти та визначити сутність традиції пам'яті про Данила Романовича у візуальній культурі сучасної України на прикладі його зображень на державних нагородах, марках, грошових одиницях тощо. Однак найбільш цінним і найбільш ефективним способом репрезентації образу давнього правителя у суспільстві стало відкриття низки монументів або ж пам'ятників.

Встановлення монумента пам'яті герою минулого – подія загальнодержавного масштабу, яка завжди супроводжується бурхливими обговореннями вченої спільноти, органів державного управління та громадського сектору. Традиційна історична уява про Данила Романовича перетворила володаря Русі на локального західноукраїнського героя минулого. Тому, очевидно, монументи пам'яті повинні бути у найбільших містах Західної України.

Протягом багатьох років у свідомості населення формувався стійкий образ приналежності Данила до міста Галича, який у певний проміжок часу справді був його столицею, однак уже із 40-х рр. XIII ст. такий статус втратив. Тим не менш, населення Галича продовжувало вважати короля Русі своїм давнім предком, навколо якого будувалась уся концепція історії міста. Цілком природним явищем стало вшанування пам'яті про Данила Романовича встановленням пам'ятника середньовічному володарю.

22 вересня 1998 р. місто святкувало 1100 р. від часу свого заснування. Як наслідок, було прийнято рішення репрезентувати пам'ять про ювілей міста встановленням пам'ятника найвідомішій постаті Галича – королю Данилу (див. рис. 11). Авторами монумента стали скульптор О. Пилєв та архітектор О. Чамара. Композиційно пам'ятник складався із гранітного постаменту висотою 3,5 м на якому була встановлена бронзова статуя Данила Романовича на коні висотою 4,2 м [17]. Права рука із мечем відведена назад. Площа, на якій встановлено пам'ятник, вважається саме тією частиною міста, яку заклав Данило для усіх іноземних купців. А сам образ володаря нагадував його вигляд, коли він уперше в'їхав до міста в якості переможця боярської опозиції 1238 р. На гранітному постаменті зображено напис – «КОРОЛЬ ДАНИЛО ГАИЛЦЬКИЙ». Незважаючи

на це, композиційно монумент жодним чином не демонструє королівського статусу Данила.

Видається не зовсім зрозумілою така популярність давньоруського правителя серед галичан, адже сам Данило для розбудови міста зробив не так багато. І ще більш дивним виглядає пантеон пам'яті міста, де справді галицькі князі, які перетворили Галич на один із центрів Русі, залишались на маргінесі пам'яті минулого. Авторитет Данила Романовича, його популярність стала ключем для того, що саме у Галичі, на 1100-річний ювілей міста було встановлено перший монумент короля Русі у незалежній Україні.

Найбільшого ажіотажу та значних суперечок було викликано навколо встановлення пам'ятника у Львові. Місто справді давно очікувало на місце пам'яті свого славного предка, особливо беручи до уваги найбільш популярну гіпотезу, про короля Русі як фундатора. Ще у 1947 р. керівництво області подало пропозицію до уряду УРСР про дозвіл відсвяткувати 700-річчя заснування Львова у 1949 р. й увіковічити цю подію встановленням пам'ятника Данилові [27, с. 260].

Проблема репрезентації меморіального місця полягала у невизначеній позиції міських можновладців, які не надали чітких аргументів партійній верхівці. У політиків виникали сумніви щодо давньоруського походження міста, яке наштотувалось і на винятково радянську позицію «слави» Данила Романовича. Близько десяти років тягнувся процес обговорення можливості встановлення монумента [9, с. 33]. У 1958 р. прийнято постанову «Про спорудження у 1958-1970 рр. пам'ятників у Львівській області», яка передбачала встановлення пам'ятника для Данила Романовича на площі Старий Ринок. Неоднозначне ставлення радянського уряду до постаті короля Русі призвело до чергового десятиліття очікування. 5 січня 1971 р. ЦК КПУ і Рада Міністрів УРСР нарешті прийняла постанову про спорудження пам'ятника. Але знову з'явилися бюрократичні труднощі [19, с. 311]. Після чергового десятиліття, у 1981 р. виконком Львівської області відновив справу спорудження монумента, однак знову із труднощами. Масла до вогню підливала й позиція Польщі, «ідейного сусіда» СРСР, яка вважала Львів винятково польським містом. Встановлення монументу Данилові дало б чітку відповідь на позицію львівської громади стосовно приналежності міста. Таке місце пам'яті було б спроможне розвінчати усі абсолютно безпідставні закиди польської сторони.

Перші реальні кроки на шляху до встановлення монумента були зумовлені рішеннями Львівського міського Виконавчого комітету від 19 листопада 1981 р. «Про встановлення пам'ятника Д. Галицькому», а невдовзі, 21 січня 1982 р. «Про проведення міського відкритого конкурсу на кращий фото-проект пам'ятника Д. Галицькому» [23].

Такі постанови були прийняті, перш за все, через тиск громадськості, яка з середини 80-х рр. XX ст. значно активізувала свої національні позиції. Численні скарги, відозви, активізація преси, чітка позиція львів'ян змусила Виконком області прискорити процес спорудження монумента [31, с. 8].

Остаточне рішення у справі пам'ятника Данилові Романовичу було прийнято 3-5 жовтня 2000 р. «Про спорудження пам'ятника князю Данилові Галицькому». Затверджено учасників майбутнього організаційного комітету й оголошено конкурс на проект монумента. Конкурс повинен був тривати до 1 лютого 2001 р. [31, с. 9] Як бачимо, справа відносно встановлення монументу володаря Русі тягнулась без малого півстоліття.

На цьому боротьба за культурну пам'ять Данила Романовича між владою та громадськістю не закінчилась. Міське управління вирішило скинути ношу фінансування винятково на всенародну акцію. Таким чином продемонструвавши, що встановлення пам'ятника є ініціативою саме міського населення [9, с. 35]. Діяльність львівських активістів очолила Л. Кулик-Мурович, тогочасний діяч «Просвіти», «Союзу українок». Зі спогадів довідуємось, що міська влада досить обережно ставилась до найменування середньовічного правителя. Оргкомітет зі спорудження пам'ятника ніяк не міг змиритися із написом «Король Данило» на монументі та принципово відстоював титул «князь». На першому етапі дискусій прийнято компромісне рішення та напис «Засновникові Львова від українського народу». Даний момент показово демонструє привласнення Данила до української історії у цілому, а не конкретного регіону [11]. Адміністрація проігнорувала потребу скульпторів та архітекторів у будівельних матеріалах (бронза, граніт). Громадськістю було оголошено масову акцію збору коштів на створення та встановлення монумента [12].

Повернімося до конкурсу. До спілки архітекторів і Спілки художників України надійшов 21 проект пам'ятника. До фінального етапу пройшли чотири роботи. Архітектори визначили місце встановлення своїх проектів: про-

ект Я. Мотики (див. рис. 6) на оглядовому майданчику Високого Замку, проект Я. Троцька на Валах (біля Порохової вежі) (див. рис. 5) і проект скульпторів В. Ярича та Р. Романовича й архітектора Я. Чурилика (див. рис. 9) – на Галицькій площі. Були ще дві позаконкурсні роботи авторства Е. Миська (див. рис. 7) та архітектора Коваленка (див. рис. 8). Усі проекти було розміщено у Львівському палаці мистецтв. Перед комісією, яка планувала провести конкурс в один тур постало складне завдання. Було проведено аж три засідання, які, зрештою, не виявили переможця. Другу премію присудили авторам В. Яричу, Р. Романовичу й Я. Чурилику. За їхнім проектом було споруджено пам'ятник Данилу Галицькому. Урочисте відкриття відбулося 26 жовтня 2001 р. на Галицькій площі [30, с. 11].

Проект пам'ятника-переможця зображав воїна-вершника, який на думку авторів був притаманний Данилові та його епосі. Під тиском львів'ян на гранітному постаменті було зображено корону, й іменний напис – «КОРОЛЬ ДАНИЛО» (див. рис. 9). П'ятиметровий монумент було відлито із бронзи на Львівській кераміко-скульптурній фабриці [32, с. 128].

Тренд святкування 800-річчя підхопила Тернопільська обласна державна адміністрація. Слід сказати, що таких проблем, які були у Львові, не простежувалось. На обласному рівні прийнято спільне рішення про встановлення монумента Данилу Романовичу, що повинно було свідчити про приналежність тернополян до пам'яті короля Русі. Авторами роботи стали архітектор А. Чамара та скульптор А. Пилев. Композиційно пам'ятник складався з постаменту заввишки 3,5 м, на якому вміщено бронзова постать Данила Романовича [20]. Король зображений на коні, у правій руці тримає піднятий меч, у лівій – щит. Одягнений у звичайні руські обладунки. На постаменті фігурує напис – «ДАНИЛО ГАЛИЦЬКИЙ» (див. рис. 10). Урочисте відкриття відбулося 5 жовтня 2002 р. [32, с. 130].

Подія одразу набула широкого ажіотажу, виникали питання доцільності вшанування пам'яті Данила, адже якщо у випадку з містами Львовом і Галичем це цілком природне явище, то у Тернополі ситуація була значно делікатнішою. Загальноприйнятою датою заснування міста є 1540 р. Засноване воно було на уже існуючому на той час поселенні Сопільче, або ж Топільче. Ця територія входила до держави Данила і, власне, за це було вшановано пам'ять про короля у вигляді монумента [16, с. 63].

Для кращого розуміння особливостей презентації пам'яті про Данила Романовича звернімо наші погляди на композиційне зображення короля Русі в уяві митців, які створювали монументи на замовлення спільноти. Цей момент показово свідчатиме про те, як було інтегровано пам'ять про середньовічного володаря, яким було пригадування, винайдення та відтворення образу правителя в уяві населення незалежної України. Більшість митців уявляла Данила у традиційному для давньоруських правителів образі вершника. Усі роботи об'єднував зовнішній образ князя-воїна у бойових обладунках і з піднятим вгору мечем. В уяві художників Данило був перш за все воїном, мілітаристом борцем із загарбниками, але аж ніяк не політичним діячем, який під собою зосередив значну кількість руських земель і мав значний міжнародний авторитет. Усі проекти пам'ятників не розповідають нам про історичного Rex Russiae. Данило зображений без корони, яка на час закладення монументів носила більш ідейний характер серед суспільства. Однак ми розглянули особливості вшанування та привласнення Данила до історії Галичини. Для отримання більш цілісної картини репрезентації образу правителя залучимо монументи споруджені на території сучасної Волині.

Історично склалося так, що волинські землі досить довго перебували у тіні історії Галицької землі та вважались її складовою частиною. Подібних тлумачень дотримувались ще у ХІХ ст. галицькі русофіли, які зберегли свої сумнівні традиції у наступному столітті: «нашъ Данило былъ Княземъ еще не цѣлой Галичины, а только одного Воляня» [10, с. 48]. Однак на сучасному етапі волиняни досить твердо заявили про свою історичну роль у контексті минулого Українських земель, яка жодним чином не поступається своєю значимістю Галицькій історії.

Ми знаємо, що досить довгий період Данило Романович був князем саме Володимирської землі. І, відповідно, дотримуючись історичних фактів, саме на Волині повинна простежуватись найбільш стійка форма пригадування Данила як предка минулого. Монументальні споруди цього регіону присвячені епосі ХІІІ ст. створені за авторства відомого українського скульптора Т. Бриж. Ще у далекому 1988 р., у час бурхливих політичних змін у Радянському Союзі, у місті Володимирі-Волинському було встановлено невеликий пам'ятник «Данило і Василько» (див. рис. 13). Монумент встановлено на честь тисячолітньої річниці міста.

Композиційно пам'ятник демонструє Данила та його брата Василька Романовичів у юному віці. Княжичі тримають з обох боків сідло батька із усім бойовим спорядженням. Такий символізм, згідно позиції автора, демонструє головну місію життя малих Романовичів – повернення під свою владу батьківських земель.

Найбільш яскравим місцем пам'яті про середньовічного князя є монумент встановлений у 2001 р. у Володимирі-Волинському (див. рис. 12). Пам'ятник продовжив традицію вшанування пам'яті започатковану у містах Галичини. Автором була Т. Бриж. Архітекторами пам'ятника стали К. Присяжний і С. Кравцов [7, с. 308]. Відкрито монумент 17 червня 2001 р. за участі Президента України. Отож, чи були знакові відмінності у культурній уяві волинських митців стосовно образу Данила?

Композиційно монумент зображав суворого правителя у руках якого були атрибути влади, які, на думку автора, характеризували правління князя – меч і сувій із текстом. Поглянемо ближче на сам монумент. Бачимо, що меч у руці Данила нагадує варязькі прототипи зброї зі своїм характерним рослинним плетінням на руків'ї. Зроблено такий мистецький маневр, за поясненням скульптора, для підкреслення культурного зв'язку короля Русі із Київською державою минулих століть [7, с. 309]. Одяг правителя складається із фрагментів крою, які зустрічались у давньоруських книжних мініатюрах і фресках. Обличчя князя теж нагадує стиль давньоруського іконопису. Значний інтерес для розуміння стилістики пам'яті про Данила, як предка волинського минулого, є напис зображений на монументі: «КНЯЗЬ ДАНИЛО КОРОЛЬ ВОЛИНИ І ГАЛИЧА». Як бачимо, такий авторський хід чітко демонструє позицію у контексті формування пам'ятника як символу привласнення історичного минулого. Саме Волинь згадана першою, як це і було у житті Данила. Тому можемо припустити, що пам'яттєві претензії Володимирської землі були справді більш історично-раціональними. До всього добавимо, що у всіх монументах Галичини правитель згадується без жодних натяків на свою волинську належність. Вказані обставини дозволяють нам дійти висновків, що король Русі на початку 2000-х рр. усе ще залишався Данилом Галицьким, військовим, героєм, патріотом. Тим самим продовжив існування усталених у СРСР кліше.

Пояснення такої клішованості у найменування Данила, його привласнення до Галичини, відсутність чіткого уявлення про політичний статус здавалося б можна пояснити оче-

видними обставинами – зовсім короткий термін існування незалежної України та незавершена трансформація наукових підходів до тлумачення образу володаря. Поглянемо як відбувалась еволюція сприйняття образу Данила Романовича у наступні роки культурного розвитку нашої держави.

Популярність використання імені середньовічного правителя для різного роду культурних, соціальних та адміністративних об'єктів за останні роки значно зросла. Іменем Данила Галицького названо площу у Львові, бульвар у Тернополі. Практично в усіх великих і середніх містах та містечках Західної, декількох Центральної, Південної та Східної України є вулиці названі на честь Данила Романовича. Однак яка перед нами постать увіковічена у назвах вулиць? Практично в усіх містах значиться назва «імені Данила Галицького». Лише в Івано-Франківську офіційно значиться вулиця «імені Короля Данила». Часто трапляються й абсолютні безглузді казуси, коли вулиця записана неграмотним означенням «Д. Галицького». Це свідчить як про відсутність належної державної політики відносно регламентації іменування об'єктів культури, так і про загальну неосвіченість населення у свідомості якого неісторична приставка «Галицький» відносно короля Русі сприймається як прізвище.

На честь середньовічного правителя названо декілька вищих навчальних закладів – Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького та Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького. Львівська популярність Данила призвела до того, що у лютому 2012 р. видано наказ про присвоєння державному підприємству «Міжнародний аеропорт «Львів» імені Данила Галицького. Значну роль у побудові культурно-просторової пам'яті можна відвести також Івано-Франківську. Місто чітко визначило свою позицію відносно титулу, адже крім вище вказаної вулиці, 13 жовтня 2015 р. було встановлено черговий монумент. Автор І. Семак створив образ справді короля – починаючи від вишуканого одягу та закінчуючи королівським вінцем (див. рис. 14). Уперше перед нами постав Данило не в образі воїна, як це було на монументах 2000-х рр., а в образі короля Русі. На монументі вміщено напис «КОРОЛЬ ДАНИЛО ГАЛИЦЬКИЙ 1201-1264».

Найбільш ефективною формою репрезентації пам'яті про Данила Романовича на державному рівні стало створення нагороди – орден Данила Галицького. Слід сказати, що набуття Україною у 1991 р. незалежності зумо-

вила зміну суспільно-політичного ладу та форми устрою держави. Розпочалися процеси створення державних інституцій відповідно до нових демократичних засад. Суттєві зміни політичних та економічних основ суспільства створили підґрунтя для розвитку системи державних нагород України. Це досить важливий момент, адже нагородна система держави є потужним репрезентатом суспільної пам'яті. Крім того, нагороди є одним із атрибутів державності, за допомогою яких держава формується суспільно-світоглядну систему громадян і будує спільне уявлення про минуле.

У створенні нового образу середньовічного володаря важливу роль відіграло Міністерство оборони України, яке бачило у Данилі винятково полководця-мілітариста. На початку лютого 2001 р. Проект закону про нагороду Міністерство подало на розгляд Кабінету Міністрів. За досить короткий термін законопроект було опрацьовано та направлено до Верховної Ради. Відповідно до резолюції Заступника Голови Верховної Ради С. Гавриша про розгляд у першочерговому порядку, проект у той же день було передано до Комітету Верховної Ради з питань державного будівництва та місцевого самоврядування.

Активне обговорення проекту медалі Данила розпочалось лише у грудні того ж року. Комітет одразу ж розділювався у своїх поглядах відносно форми репрезентації пам'яті князя на державному рівні. Поданий законопроект створення медалі князя Данила Галицького було розглянуто на вечірньому засіданні Верховної Ради 20 лютого 2003 р. Уже на етапі обговорення простежувався конфлікт політичної та історичної свідомості депутатів, які продовжували користуватись винайденою пам'яттю про Данила у попередні історичні періоди. Основні дискусії звелися до вирішення статусу нагороди, яка власне і повинна була репрезентувати державну позицію стосовно першого короля Русі – локального військового діяча чи загальнодержавного героя. Активно виступав за підвищення статусу Т. Чорновіл, вказуючи, що значущість постаті не відповідає рівню пропонованої нагороди. Політик пропонував щоб орден Данила Галицького був для значно видатніших досягнень і не носив у своїй основі локального характеру, який тим самим применшував роль володаря Русі. Ще одним приводом суперечок став статус давнього правителя – князь чи король?

Більш ніж столітні дискусії стосовно образу Данила Романовича призвели до відсутності суспільної популяризації королівського стату-

су, що вилилося у повну неграмотність відносно творення державного концепту пам'яті. Т. Чорновіл, навівши історичні факти, вказав на помилковість найменування ордена та необхідність використання саме королівського статусу у нагороді. Однак для більшості політиків постать Данила перебувала на маргінесі пам'яті та безпам'ятства. Згаданий голова Комітету Г. Крючков зауважив, що нагальної потреби чіткої дефініції образу правителя немає. А вже радянські нагороди ніколи не зосереджували свою увагу на таких аспектах. Був орден Суворова, а не графа Римнинського, орден Кутузова, а не князя Смоленського, був орден Олександра Невського, а не князя Олександра [18].

За те щоб прийняти цей проект як закон депутати віддали 345 своїх голосів. Рішення створення нової нагороди було підтримане двома третинами конституційного складу Верховної Ради, що демонструє неабияку одностайність у плані культурної політики, адже далеко не всі проекти можуть похвалитися такою кількістю голосів. Наприкінці лютого 2003 р. текст Закону України була надіслано до Адміністрації Президента України [13, с. 297].

30 липня 2003 р. Президент України Л. Кучма підписав Указ «Про орден Данила Галицького» [28]. Відповідним Указом затверджено Статут ордена, схему його опису та малюнок [26]. Кабінету Міністрів України надано доручення забезпечити фінансову та матеріальну базу для нагороди.

Орден виготовляється зі срібла, при цьому має форму рівностороннього хреста з розширеними сторонами, краї яких увігнуті у середину. Хрест покрито синьою емаллю, у центрі якого – круглий медальйон із позолоченим зображенням профілю галицько-волинського правителя та іменним написом «Данило Галицький». У нижній частині колодки знака ордена зображено два позолочені схрещені мечі (див. рис. 1). Така нагорода призначена винятково для військовослужбовців. Перші зразки нагороди були виготовлені у Банкотно-монетному дворі Національного банку України, де виготовлялись й інші державні нагороди та у підприємстві «Герольдмайстер».

Святкування 800-річчя з дня народження Данила Романовича у 2001 р. знайшло своє відображення й у іншій формі візуалізації пам'яті, яка у контексті того часу сприяла утвердженню Данила як Галицького героя минулого – поштової марці. Слід зауважити, що це була не перша спроба репрезентації пам'яті про середньовічного правителя на

знаках поштової оплати. Ще у 1998 р., коли святкували 1100-річчя міста Галича, тиражем у 200 тис. примірників було випущено марку із зображенням «корони Данила Галицького» (див. рис. 3). І, власне, на саму річницю народження короля Русі «Укрпошта» ввела новий поштовий блок марок «Данило Галицький» із накладом у 60 тис. примірників. Марка зображує володаря на коні із королівською короною на фоні своєї дружини та фортечних мурів міста Галича. Автором концепту марки став покійний на той час Олексій Штанко. Згідно художньої композиції марку підписано клішованим найменуванням «Данило Романович (Галицький)» (див. рис. 2). Такий композиційний хід продовжив творити привласнення короля Русі місту Галичу.

У 1998-2002 рр. Національний банк України випускав серію монет «Княжа Україна». 1 липня 1998 р. було випущено монету «Данило Галицький». На аверсі монети було зображено в обрамленні інтерпретованого орнаменту капітолій галицької кам'яної церкви XII ст. із вплетеними у нього гербовими фігурами птаха та лева, що було символами міст Галича та Львова. У центра розміщені зображення малого Державного герба України, стилізовані написи у чотири рядки: «УКРАЇНА, 10 ГРИВЕНЬ, 1998» та позначення, проба та вага металу [14].

На реверсі монети на тлі імітованого сувою розгорнуто трьохпланову композицію, яка складається із зображень поясного портрета Данила із короною в урочистому військовому обладунку. На задньому плані вміщено зображення давньоруських будівель і княжого війська. На монеті розміщені стилізовані написи та роки правління володаря: «ДАНИЛО ГАЛИЦЬКИЙ» і «1205-1264» (угорі у два рядки) та «КНЯЖА УКРАЇНА» (внизу у два рядки) (див. рис. 4).

Як бачимо, конструювання нової історичної пам'яті у сучасній Україні – частина більш широкого процесу формування нової національної ідентичності. Це складний і суперечливий шлях, не тільки тому, що різні політичні, соціокультурні сили намагаються ним керувати, а й тому, що нова українська ідентичність повинна асоціюватись із новою незалежною територією, новою країною. Для цього повинні бути винайдені нові, прийнятні для всієї території герої минулого, які будуть єднати культурний простір держави, а не створювати дискусії науково-культурного та цивілізаційного характеру загалом.

За період існування незалежної України об-

раз Данила Романовича зайняв стійке місце в українській культурній свідомості. Пам'ять про короля знайшла своє відображення у різних культурних проявах цього феномену – монументальні споруди, елементи міської інфраструктури (вулиці, площі, бульвари) нумізмічні та геральдичні матеріали, поштові марки й ін. Вперше Данило став об'єктом сфери загальнодержавного регулювання культурної політики, яка за сприяння активності Західних областей дозволила створити справді нову пам'ять про першого Короля Русі.

Однак сумнівні традиції радянського минулого остаточно викоринити не вдалося. Як показали наші дослідження, давньоруський правитель повноцінного загальноукраїнського пам'яттєвого масштабу поки не отримав. І досі він залишається пам'ятною фігурою лише для декількох західних регіонів України із суттєвим акцентом на Галичину. Тим не менш, поступово Данило Романович змінює свій образ у культурній свідомості українців – від радянського західноукраїнського патріота Данила Галицького, борця із «німецькими псами-рицарями» до українського Короля Русі, символу споконвічного європейського цивілізаційного вибору.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

- Бірюлов Ю.О. Архітектура Львова: Час і стилі. XIII–XXI ст. Львів: Центр Європи, 2008. 720 с.
- Бузало В.Й. Орден Данила Галицького // Історико-географічні дослідження в Україні. 2005. № 8. С. 154–164.
- Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011. № 51. Ст. 585.
- Войтович Л.В. Король Данило Романович: давні і модерні напрями фальсифікації портрету // Король Данило Романович: культурна державотворча спадщина його доби. Монографія / [під ред. М. Бевза і Ю. Лукомського]. Львів: Вид-во «Растр-7», 2016. С. 12–13.
- Волощук М.М. Князь і король Данило Романович у житті міста Галича 13 століття // Галич. Збірник наукових праць / за ред. М. Волощука. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2017. Вип. 2. С. 127–146.
- Головко О.Б. Корона Данила Галицького: Волинь і Галичина в державно-політичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього та класичного середньовіччя. Київ: Стилюс, 2006. 575 с.
- Грищенко О. Художні особливості міської та паркової скульптури Теодозії Бриж // Вісник Львівської національної академії мистецтв. Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2012. Вип. 23. С. 306–314.
- Дашкевич Я.Р. Король Данило в житті та бронзі // Повернення короля Данила до Львова: Документи, фотографії, публікації, відгуки, художні твори. Львів, 2006. С. 6–10.
- Дашкевич Я.Р. Постаті: Нариси про діячів історії, політики, культури / 2-ге вид., виправл. й доповн. Львів: Львівське відділення ІВАД ім. М.С. Грушевського НАНУ / Літературна агенція «Піраміда», 2007. 808 с.
- Дідицький Б. Народная история Руси отъ начала до новейшихъ временъ послѣ наилучшихъ историковъ составлена и издана Богданомъ А. Дідицьким. Часть первая. Львовъ, 1868. 224 с.
- Кулик-Мурович Л. Де наші патріоти? // Брама. 2001. 28–29 липня.
- Кулик-Мурович Л. Чий Львів?! // За вільну Україну. Львів, 1998. 21 листопада.
- Майдебуря А.М. Державні нагороди України: сучасний стан нормативно-правового регулювання // Актуальні проблеми держави і права. 2006. Вип. 29. С. 296–301 с.
- Монета «Данило Галицький». URL: https://bank.gov.ua/control/uk/currentmoney/cmcoin/details?coin_id=60
- Мельник І, Масик Р. Пам'ятники та меморіальні таблиці м. Львова. Львів: Априорі, 2012. С. 67–68.
- Мороко В.В. «Війна пам'ятників» на тлі штучної світоглядної біполярності в Україні // Матеріали міжнародного круглого столу «Війни пам'ятей та політика примирення». Український інститут національної пам'яті. Інститут історії України НАН України. 2013. С. 63–66.
- Пам'ятник Данилу Галицькому. URL: <http://galych.com.ua/index.php/istoriia-halycha/arkhitektura/item/267-pamiatnyk-danylu-halytskomu>
- Пленарне засідання Верховної Ради України. 20 лютого 2003 року. URL: http://rada.gov.ua/news/Plenarni_zasidannya/664.html
- Пам'ятники истории и культуры Украинской ССР / Редкол.: П.Т.Тронько (гл. ред.) и др. Киев: Наукова думка, 1987. 735 с.
- Пам'ятники незалежного Тернополя // Мій Давній Тернополь. URL: http://tarnopol1540.blogspot.com/2015/03/blog-post_731.html
- Постанова Верховної Ради України Про відзначення 810-річчя з дня народження першого короля Русі-України Данила Галицького. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/ru/3706-17>
- Постанова Верховної Ради «Про відзначення 760-ї річниці коронації Данила Романовича Королем Русі» Галицького. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=45815&pf35401=251117>
- Рішення № 517 Про спорудження пам'ятника князю Данилові Галицькому. URL: https://www8.city-adm.lviv.ua/Pool/Info/doclmr_1.NSF/189a9b47835a82e6422566e8002d2131/aa10ba26440f2495422569770030e7a1?OpenDocument
- Розпорядження від 17 березня 2001 р. № 96-р Про відзначення 800-річчя від дня народження Данила Галицького. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/96-2001-p>
- Розпорядження про проект Знака Данила Галицького. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/122/2003-pp>
- Статут ордена Данила Галицького. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/769/2003>
- Трегубова Т.О., Мих Р.М. Львів. Архітектурно-історичний нарис / Т. Трегубова. Київ: Будівельник, 1989. С. 260.
- Указ Президента України про орден Данила Галицького. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/769/2003>
- Указ Президента України про відзначення державними нагородами України працівників підприємств, установ та організацій. URL: <https://docs.dtkk.ua/download/pdf/1083.3085.1>
- Фрухт С. Пам'ятник Данилові Галицькому у Львові // Галицька брама. 2001. № 9–10. С. 11.
- Черкес Б.С. Проблема ідентичності в процесі формування центральних громадських просторів у Львові // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2006. № 18 (568). С. 3–12.
- Шикеринець В.В., Гуменюк Г.М. Використання історико-культурних ресурсів Національного заповідника «Давній Галич» у розвитку туризму на Прикарпатті // Карпатський край. 2012. № 1. С. 123–131.
- Dąbrowski D. Daniel Romanowicz król Rusi (ok. 1201–1264). Biografia polityczna. Kraków: Avalon, 2012. 538 s.
- Dąbrowski D. Król Rusi Daniel Romanowicz. O ruskiej rodzinie książęcej, społeczeństwie i kulturze w XIII w. Kraków: Avalon 2016. 412 s.
- Nagirnyj W. Polityka zagraniczna ksiestw ziem halickiej i wołyńskiej w latach 1198 (1199) – 1264. Krakow: PAU, 2011. S. 12–13.

Khrystan Nazarii

Art of Memory: King Danylo Romanovych in Cultural Memory of Modern Ukraine

The paper deals with the problem of formation of a national historical narrative on the example of the use of historical image of King Danylo Romanovych. The emphasis is placed on the peculiarities of constructing a new historical memory in modern Ukraine as part of a wider process of creating a new national identity. The figure of Danylo Romanovych is the subject of retrospective analysis. The struggle for the purification of Ukrainian history from the mythological and cliché, artificially invented Soviet heroes of the past is being studied. Where, the king of Russia, is depicted not as historical «Danylo Halyts'kyi». In the research, the author is finding out, how using the visualization as the example of cultural memory (monuments, stamps, orders, paintings) the stylization of the image of the ruler and his integration as the first king of Rus to modern Ukrainian society were carried out.

During the period of existence of independent Ukraine, the image of Danylo Romanovych has taken a steady place in Ukrainian cultural memory. The memory of the king found its representation in various cultural implementations of this phenomenon – monumental buildings, elements of urban infrastructure (streets, squares, boulevards) numismatic and heraldic materials, postage stamps, etc. For the first time Danylo became the object of the sphere of national regulation of cultural policy, which, with the assistance of Western regions activity, allowed to create a truly new memory of the First King of Rus. However, the dubious traditions of the Soviet past could not be completely eradicated.

As our research has shown, the Old Rus ruler has not gained a full-scale all-Ukrainian memorial scope yet. And still he remains a memorable figure only for several Western regions of Ukraine with a significant focus on Halychyna (Galicia). Nevertheless, gradually Danylo Romanovych changes his image in the cultural consciousness of Ukrainians – from the Soviet Western-Ukrainian patriot Danylo Halyts'kyi, a fighter with «German Hounds-Knights» to the Ukrainian King of Rus, the symbol of European civilization's choice since the beginning of time.

Keywords: king Danylo Romanovych, cultural memory, historical politics, myth, constructing

Надійшла до редакції / Received: 07.08.2018

Схвалено до друку / Accepted: 11.09.2018

Рис. 1. Орден Данила Галицького

Рис. 2. Поштова марка «Данило Романович (Галицький)»

Рис. 3. Поштова марка «Корона Данила Галицького»

Рис. 4. Ювілейна монета із серії «Княжа України» – «Данило Галицький»

Рис. 5. Проект пам'ятника Данила Галицького (Я. Троцько, Львів)

Рис. 6. Проект пам'ятника Данила Галицького (Я. Мотика, Львів)

Рис. 7. Проект пам'ятника Данила Галицького (Е. Мисько, Львів)

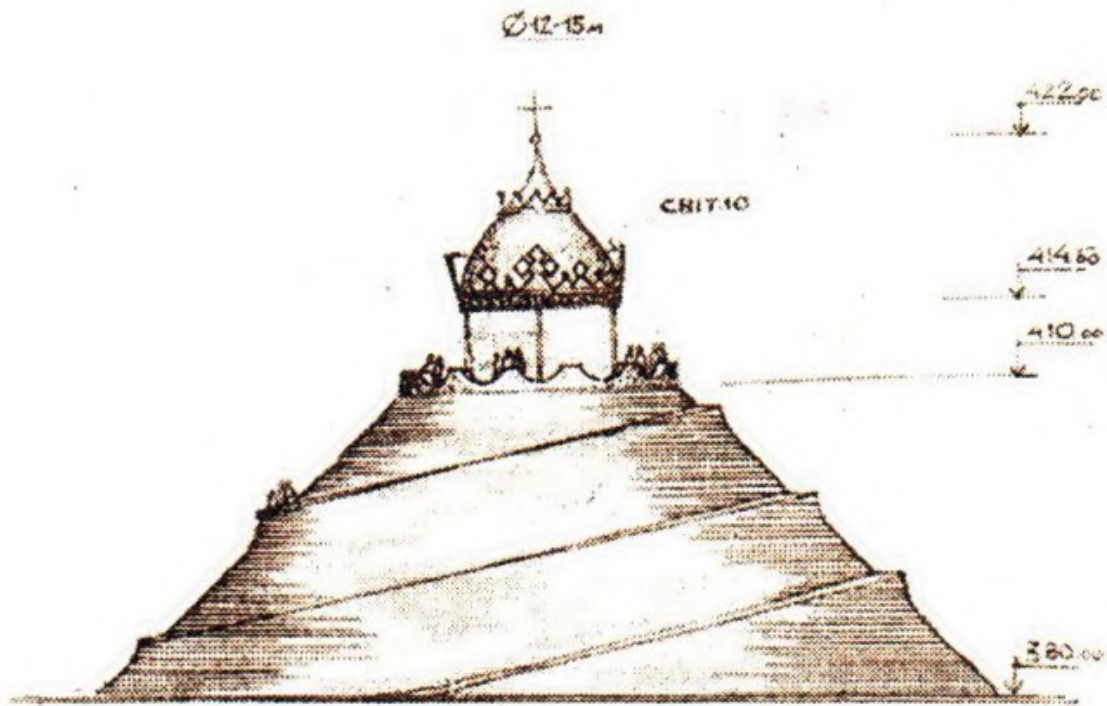

Рис. 8. Проект пам'ятника Данила Галицького авторства Коваленка (Львів)

Рис. 9. Король Данило, м. Львів
(пам'ятник авторства В. Ярича, Р. Романовича)

Рис. 10. Данило Галицький, м. Тернопіль
(пам'ятник авторства Б. Рудого, А. Мищука)

Рис. 11. Король Данило Галицький, м. Галич (пам'ятник авторства О. Пилева, О. Чамари)

Рис. 12. Князь Данило король Волині і Галича м. Володимир-Волинський (пам'ятник авторства Т. Бриж)

Рис. 13. Данило і Василько, м. Володимир-Волинський
(пам'ятник авторства Т. Бриж)

Рис. 14. Король Данило Галицький, м. Івано-Франківськ (пам'ятник авторства І. Семака)